

„Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v Slovenskej republike,“ (ďalej len „ADR“.)

V nasledujúcom texte je prezentácia nových „modelov restoratívnej justície“ s akcentom na „restoratívne mestá“

Európske fórum pre restoratívnu justíciu

RESTORATÍVNE MESTÁ

Všetci musia uznať, že sú súčasťou komunity, v ktorej žijú a majú potrebu participovať na rozhodnutiach, ktoré sa ich týkajú a mať pocit, že im iní načúvajú, keď majú ťažkosti. V každodennom živote každá ľudská bytosť potrebuje cítiť, že môže dôverovať a byť rešpektovaná. Navzdory týmto základným ľudským potrebám v miestnych komunitách stále častejšie dochádza k odcudzovaniu medzi skupinami, násiliu voči najslabším, represívnym opatreniam voči tým, ktorí vyzerajú odlišne, marginalizácii a exklúzii. Je nutná kultúrna zmena, ktorá by bola schopná prekonať predsudky a stereotypy, posilniť vzťahy, postarať sa o tých, ktorí majú problémy a zaceliť sociálne trhliny. Existuje celospoločenská potreba pre väčšiu dôveru, zodpovednosť a solidaritu medzi ľuďmi. Toto si vyžaduje záväzok každého, vrátane tvorcov politik, podporiť pocit komunity a posilniť sociálnu súdržnosť.

AKÉ SÚ ŠPECIFICKÉ VÝZVY, KTORÝM MESTÁ DNES ČELIA?

- Diverzita je v rámci komunit vnímaná ako hrozba a nie ako príležitosť
- Individualizmus v moderných spoločnostiach ľudí oddeľuje
- Zvýšená polarizácia vytvára úrodnú živnú pôdu pre zločiny z nenávisti a násilný extrémizmus
- Skutky a ignorovanie každého člena majú dôsledky na individuálnej a komunitnej úrovni, avšak ľudia sú vzájomne prepojení a skutok každého človeka a neschopnosť jednať majú dôsledky na iných
- Nedostatok občianskej zodpovednosti môže spôsobiť veľké škody prírodnému prostrediu
- Niektoré mestské oblasti sú opustené a vzbudzujú u obyvateľov pocit nebezpečia
- Najzraniteľnejší ľudia sú ponechaní sami na seba, izolovaní a odlúčení od zdrojov a príležitostí
- Podpora obetí a iné sociálne podporné služby nie sú celospoločensky dostupné a/alebo slabo inzerované
- Ľudia sa navzájom potrebujú, aby odškodnili ujmu a vyriešili problémy vo vnútri ich komunit

ČO JE RESTORATÍVNA JUSTÍCIA V PREZENTOVANOM KONTEXTE ?

Restoratívna justícia s akcentom na „mestá“ je prístup, ktorý rieši ujmu alebo riziko ujmy prostredníctvom zapájania všetkých tých, ktorí boli dotknutí, aby dosiahli spoločné pochopenie a dohodu o tom, ako by mohla byť ujma alebo krivda odčinená a dosiahnutá spravodlivosť.

Restoratívna justícia s akcentom na „mestá“ sa vníma ako prístup zameraný na odčinenie nespravodlivosti a predchádzanie škodlivému správaniu. Zameriava sa na hodnoty ako napríklad: rešpekt pre ľudskú dôstojnosť, zodpovednosť, solidaritu, spravodlivosť medzi ľuďmi, vo vzťahu k iným

ako ľudským bytostiam a životnému prostrediu. Cieľom je posilniť vzťahy a tak vytvoriť bezpečné, pokojné a inkluzívne životné podmienky. Širším cieľom je blahobyť ľudí a komunit.

V praxi je restoratívna justícia založená na týchto modeloch: kruh podpory a zodpovednosti, mestské konferencie, kruh mieru, rodinné skupinové konferencie.

Restoratívne mesto by taktiež malo mať špecifické služby a výcvik pre členov komunity, ako napríklad: restoratívne poradenstvo o utrpenej ujme a/alebo manažovaní konfliktov, restoratívne načúvacie služby na policajných staniach, výcvik v restoratívnych praktikách na školách a v miestnych sociálnych a justičných službách.

Jej základné princípy sú nasledovné: priama a autentická komunikácia; restoratívne procesy skoncipované podľa miestnej kultúry a zdrojov; zapojenie rôznych strán komunity; rešpektovanie restoratívnych dohôd s osobnou zodpovednosťou a sociálnou podporou; posilnenie zmyslu kolektívnej zodpovednosti v rámci komunity.

MESTÁ RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

Konflikt môže vzniknúť v hocijakej spoločnosti, ale je dôležité naučiť sa manažovať ho s ohľadom na ľudskú dôstojnosť a hľadať spoločne najlepšie riešenie. Pre tento účel je restoratívna justícia vzácny nástroj: pomôcť ľuďom hľadať spoločné dohody, neoddeľovať ich, spoločne identifikovať spôsoby ako odčiniť nespravodlivosť, ktorá spôsobuje bolesť a učiť ľudí spoliehať sa jeden na druhého. V nedávnych rokoch boli v Európe zrealizované rôzne skúsenosti s miestnymi restoratívnymi komunitami. Vzniklo hnutie s názvom „restoratívne mestá“: občania, školy, pracoviská, kultúrne a športové asociácie, príslušníci polície a iní sa spoločne stretnú s cieľom zvýšiť pocit seba hodnoty a spolupatričnosti a kvality života. Tieto restoratívne komunity spočívajú na základnej ľudskej hodnote spravodlivosti v našej demokratickej spoločnosti, nazývanej ako individuálna skúsenosť férovosti, solidarity, sociálnej súdržnosti a nie ako morálna hodnota presadzovaná zákonom a politikou.

NA ZAMYSLENIE

Podnecovanie zodpovednosti a bezpečnosti

Celospoločenské povedomie a podporná práca sú esenciálne pri podnecovaní zodpovednosti každého a komunity ako celku. Je nutné jasne povedať, že inklúzia je pozitívna pre všetkých. Prípravná práca s každou časťou komunity je dôležitá: každý z nich musí vedieť, že sa môžu spoľahnúť na prítomnosť facilitátorov tak, aby k dialógu došlo vyváženým spôsobom medzi rôznymi stranami. Každý účastník musí byť podporený, aby prijal zodpovednosť zapojiť sa do autentického dialógu.

Začleňovanie restoratívnej justície do širšieho systému

Kedže rešpekt voči ľudskej dôstojnosti je fundamentálnou hodnotou restoratívnej justície, každý skutok v restoratívnom meste musí podporovať ľudské práva a vyhýbať sa rôznym oblastiam novej diskriminácie (rodová, sexuálna orientácia, vek, socioekonomické podmienky, atď.). Obzvlášť treba venovať pozornosť vzťahu s trestnou justíciou: dialógové procesy zahŕňajúce väzňov, iné osoby v alternatívnych formách zadržania, členov personálu väzenských zariadení, obeť a podporné služby pre obeť a poskytovanie restoratívnych služieb na súdoch a policajných staniach pre všetky strany dotknuté spáchaným trestným činom. Pre tento účel by mali byť plánované špecifické kurzy pre zvyšovanie povedomia a výcvik pre justičných odborníkov ako aj pracovné skupiny s cieľom iniciovať kultúrnu zmenu v justičnom prístupe danej krajiny.

Zvyšovanie povedomia o restoratívnej justícii

Restoratívna justícia je stále slabo chápaná, obzvlášť v prípade laických občanov. Pre zvyšovanie povedomia a lepšiu informovanosť o potenciáli restoratívnej justície pre komunitu sú nutné adekvátne informačné nástroje pre rôzne kontexty (školy, dobrovoľnícke združenia, väzenia, susedstvá, atď.), rôzne vekové skupiny, rôzne sociálne a kultúrne skupiny, rôzne zapojené strany (obete, páchatelia, rodiny, atď.). Ľudia sa zapoja, ak jasne pochopia relevantnosť restoratívnej justície. Výhody učenia sa spolu riešiť konflikty, ktoré vznikajú v sociálnych vzťahoch, by vždy mali byť zdôraznené skrz participatívne diskusie.

Výcvik restoratívnych praktikantov

Praktikanti musia byť schopní facilitovať zapojenie a participáciu všetkých častí komunity: občanov, sociálnych služieb, policajných zložiek, členov samospráv, škôl, väzení, atď. Pre restoratívne mesto je kľúčové budovanie sietí. Profesionáli by mali byť školení na univerzitách alebo v centrách s overenou praxou v restoratívnej justícii a jej výcvikoch. Je esenciálne, aby bol výcvik teoretický (základy restoratívnej justície, hodnoty a princípy, programy), praktický (cvičenia v učebni s možnosťou pre účastníkov zapojiť sa) a zážitkový (pozorovanie a kontakt s praktikami restoratívnej justície v komunite, sprevádzané a supervidované školiteľmi špecializovanými v restoratívnej justícii a obzvlášť v restoratívnych komunitách).

Prístup k zraniteľnosti

Deti, menšiny a iné ako ľudské bytosti sú dôležité cieľové skupiny: restoratívna komunita sa stará o všetkých svojich členov, obzvlášť o tých, ktorí sú najviac zanedbávaní, ignorovaní, marginalizovaní alebo zneužívaní. Aby sme ich mohli osloviť, je nutná rozšírená prítomnosť v komunite, školách, v hosťujúcich komunitách, v susedstvách a na ulici. Práca v komunite je vzácny zdroj: stretnutia, povedomie, príležitosti pre stretnutia s občanmi do tej miery ako je to možné facilitované miestnou samosprávou a združeniami (humanitárnymi, náboženskými, atď.), ktoré zdieľajú hodnotu inklúzie.

Identifikovanie rizík a výziev

Hlavnou výzvou pri tvorbe restoratívnych miest je možno prijať skutočnosť, že transformácia nie je ihneď viditeľná. Procesy zmeny v sociálnej komunite trvajú dlhší čas a šíria sa skrz rozsiahle siete. Aby sme nepodľahli pesimizmu a udržali aktívnu participáciu skupín a ľudí, je nutné rozširovať/prezentovať (diseminovať) výsledky, ktoré boli dosiahnuté postupne. Esenciálna je komunikácia na komunitnej úrovni. Pre tento účel sa zdá byť užitočné udržiavať kontakty s miestnou tlačou a rôznymi komunikačnými agentúrami, organizovať podujatia s cieľom informovať o prebiehajúcich iniciatívach a podnietiť záväzok všetkých zlepšiť blahobyť v živote komunity. Niektoré riziká vyplývajú z presvedčenia, že restoratívna justícia je mäkkou reakciou na konflikt a trestný čin a neberie do úvahy dôsledky škodlivého správania. S dôrazom na jej hodnoty a princípy je nutné zabezpečiť, aby bola braná do úvahy komplexnosť misie restoratívneho mesta a nenahradila systém sociálneho zabezpečenia.

Prevzal a spracoval:

PhDr. Vladimír Cehlár, PhD.